

มติใหม่การสื่อสารการมีส่วนร่วมของประชาชน : ถึงเวลาเปลี่ยนวิถีคิด ... ปรับวิธีการ

เยาวลักษณ์ โททรวานนท์

กระแสการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมไทยปัจจุบันเติบโตอย่างต่อเนื่องและเข้มข้นขึ้นทุกขณะ การพัฒนาโครงการใหญ่ต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ชุมชน ไม่สามารถจัดการแบบเดิมๆ ที่ภาครัฐเป็นผู้นำการแก้ไขตามลำพังต่อไปได้อีกแล้ว จากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สภาพความเป็นอยู่ การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่งผลให้ปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนภาคประชาชนตื่นตัว ตื่นรู้ ให้ความสำคัญกับการเข้าไปรับรู้รับทราบข้อมูล โครงการต่างๆ และให้ความสนใจกับความเป็นไปในการกำหนดทิศทางการพัฒนาบ้านเมืองและวิถีชีวิต โดยได้ลุกขึ้นรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติการ และสื่อสารให้ภาครัฐ ตลอดจนสาธารณชนได้รับรู้รับทราบอย่างต่อเนื่อง ในหลากหลายรูปแบบผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการคัดค้าน การเรียกร้อง การชุมนุม การฟ้องร้องภาครัฐ ฯลฯ โดยต่างแสดงออกถึงความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคม ด้วยต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตที่เชื่อว่าจะดีกว่า เหมาะสมกว่า ซึ่งนับเป็นพัฒนาการใหม่ที่เกิดขึ้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้มแข็ง อันจะส่งผลให้การสื่อสารการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ต้องเปลี่ยนไป

กรณีที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนที่ชุมชนใช้สิทธิและอยากมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และเป็นประเด็นที่กล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางมากที่สุดจนกลายเป็นเรื่องระดับชาติในขณะนี้ไม่พ้นเรื่องที่ ศาลปกครองระยองมีคำพิพากษาให้ท้องที่มาบตาพุดและพื้นที่บริเวณใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษ และศาลปกครองกลางให้ระงับการดำเนินการโครงการ 76 โครงการของพื้นที่มาบตาพุด บ้านฉาง จังหวัดระยอง ส่งผลให้ต้องชะลอการขยายและก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ เพื่อกำหนดแนวทางและกระบวนการตัดสินใจอนุมัติก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 67

มาตรา 67 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 กำหนดให้การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และสุขภาพ จะต้องทำการศึกษาและประเมินผลกระทบด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมและด้านสุขภาพก่อน ส่งผลให้ก่อนดำเนินโครงการ ต้องดำเนินการตามขั้นตอน ที่ประกอบด้วย การจัดทำมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และเปิดโอกาสให้องค์กรอิสระได้แก่ ผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ กับผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรหรือด้านสุขภาพ ได้เข้าร่วมให้ความเห็นประกอบ

เมื่อก่อนการพัฒนาถือเศรษฐกิจเป็นชนนำ ต่อมามีการขับเคลื่อนเรื่องสิ่งแวดล้อม จนกำหนดไว้ในกฎหมายว่า การอนุมัติโครงการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจะต้องทำ EIA (Environmental Impact Assessment : การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม) และล่าสุดก็เห็นว่า EIA ที่ใช้กันมาไม่เพียงพอกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพของประชาชน จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านสุขภาพมากขึ้น เกิดเป็น HIA (Health Impact Assessment : การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพหรือสุขภาพ)

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นกระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย มีโอกาสได้เข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอปัญหา เสนอแนวทางแก้ไข ในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมดำเนินการ ร่วมการแก้ไขปัญหา และร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ประโยชน์ที่ภาคีรัฐจะได้รับในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามกรอบของกฎหมายแล้วยังเป็นสร้างความชอบธรรมของการเป็นองค์กรที่ตีความโปร่งใส ช่วยให้การตัดสินใจมีความรอบคอบเป็นการเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญทำให้โครงการได้รับการยอมรับและร่วมมือจากประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง

สมัยก่อนการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะอยู่ในรูปที่หน่วยงานจัดกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละโครงการที่คาดว่าจะมีผลกระทบประชาชนเท่านั้น บทบาทของประชาชนที่มีต่อการตัดสินใจในโครงการอยู่ในระดับที่ต่ำ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและประชาชนได้สิ้นสุดพร้อมไปกับโครงการ แต่นับจากนี้ไปการพัฒนาโครงการใดๆ หากภาคประชาชนในพื้นที่และในภาพรวมไม่เห็นชอบก็จะไม่สามารถดำเนินโครงการต่อไปได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนกับรัฐเป็นสิทธิ ที่ต้องเคารพสิทธิประชาชนและชุมชนเป็นเรื่องผูกพันที่ทุกองค์กรของรัฐต้องปฏิบัติตาม เพราะฉะนั้นแนวทางการดำเนินการที่มีอาจจะเลยคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ร่วมคิดโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมประเมินผล ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว

ในอดีตทั้งภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม หรือภาคธุรกิจไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องของการสื่อสารข้อมูลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเท่าที่ควร จึงเป็นมิติใหม่การสื่อสารการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ทุกภาคส่วนต้องเปลี่ยนแนวคิด ต่อจากนี้ไปต่างต้องตระหนัก ใส่ใจและดำเนินการตามข้อกำหนดอย่างเคร่งครัด ต้องยอมรับและปรับให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติงาน และการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ปรับปรุงการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยหันมาพิจารณา ทั้งด้านนโยบาย ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านการรับรู้ของบุคลากรในหน่วยงาน การสื่อสารทำความเข้าใจในการใช้เครื่องมือการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการเรียนรู้ และปรับตัว จะต้องหาวิธีถ่ายทอดให้เข้าใจได้ง่าย และ ต้องหาแนวทางที่จะเพิ่มช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้เข้าถึงประชาชน ตลอดจนการให้ความรู้และข้อมูลต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

อาทิ การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นประชาชนแนวทางปฏิบัติต้องถือหลักธรรมาภิบาล รับฟังความคิดเห็นของประชาชนให้ทั่วถึง เพื่อจะได้ข้อมูลที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ต้องเป็นเวทีของประชาชนขนานแท้ เป็นอิสระให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ผ่านข้อมูลพื้นฐานที่ถูกต้องทั้งบวกและลบ ข้อมูลที่ประชาชนได้รับต้องชัดเจนและเข้าใจ เพื่อนำข้อเท็จจริงไปไตร่ตรอง อย่าให้เกิดเหตุการณ์ตามที่โงมขานกัน เช่น การรับฟังความคิดเห็นประชาชนแบบเทียมๆ ไม่มีได้มีการตั้งเวทีจริงหรือตั้งเวทีจริงก็ไปเกณฑ์คนท้องถิ่นที่

ภายใต้สถานการณ์ใหม่การปฏิบัติงานสื่อสารมีบทบาทและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันจึงต้องประยุกต์แนวคิดให้ตอบรับการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ก่อให้เกิดเรียนรู้ของทุกฝ่ายในสังคมอย่างกว้างขวาง จึงเป็น โอกาสสำหรับ โครงการขนาดใหญ่อีกหลายแห่ง ที่เข้าแถวเตรียมดำเนินการจะกลับไปทบทวน แม้ว่าการดำเนินการตามข้อกฎหมายอย่างเคร่งครัด อาจจะทำให้เสียเวลาเสียงบประมาณ แต่ก็คงจะไม่มากหากเมื่อเทียบกับความสุขที่ยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่ และความจริงใจในการแก้ไขปัญหาจะนำสู่ความสมานฉันท์ นับเป็นนิมิตหมายอันดีที่ทุกภาคส่วนของไทยจะได้ปรับตัวและพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

เชื่อว่าสังคมไทยได้พัฒนามาถูกทางแล้ว จนกระบวนการสร้างสรรค์ให้เกิดวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่เอื้อให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกิดขึ้นจริงในสังคมไทย แต่ภายใต้การเติบโตยุคเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย รวดเร็ว การสื่อสารข้อมูลผสมผสานเข้ากับสื่ออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อินเทอร์เน็ต วิทยุและโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมตรงต่อผู้ชม การส่งข้อความสั้นผ่านโทรศัพท์ VDO Link, Phone-In เป็นต้น ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก สิ่งที่ทำทนายนักการสื่อสารต่อไปก็คือ ทำอย่างไรให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเติบโตและเกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพ ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้ได้รับผลกระทบอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มคนเพียงบางกลุ่ม

.....